

Leerling in beeld VO

Handreiking Nederlands

Zo helpt Leerling in
beeld VO docenten
Nederlands

Inleiding

Wil je weten hoe goed je leerlingen zijn in leesvaardigheid en woordenschat en wil je aan de slag met de resultaten? Cito ondersteunt je daarbij. In deze handreiking geven we een stappenplan dat uitlegt hoe je de rapportages kunt inzetten om te bepalen welke leerlingen extra hulp of uitdaging nodig hebben. Daarbij onderscheiden we een aantal taalprofielen. Ten slotte geven we voor elk taalprofiel een aantal lestips. Meer informatie over effectieve leesdidactiek is te vinden op:

[Stichting Lezen](#)

[Kennistafel Effectief Leesonderwijs](#)

[SLO: Basisvaardigheden Nederlands](#)

[De bibliotheek op school](#)

[Lezen in het vmbo](#)

[Springlezend](#)

[Onderwijskennis – Technieken voor begrijpend lezen](#)

Om toegang te krijgen tot de resultaten van je leerlingen op Leerling in beeld VO log je in op: portal.cito.nl. Je kunt ook rechtstreeks inloggen via rapportagelibvo.cito.nl. Heb je na het lezen van de handreiking nog vragen, opmerkingen of suggesties? Laat het ons weten via adviesvo@cito.nl.

Stappenplan om alles uit je afname te halen

Stap 1: Selecteer leerlingen die in aanmerking komen voor extra hulp/uitdaging

Bij het selecteren van leerlingen voor extra hulp/uitdaging kun je jezelf de volgende vragen stellen:

Hoe hebben mijn leerlingen gescoord op de vakrapportage Nederlands?

In de vakrapportage Nederlands kun je zien hoe de leerlingen hebben gescoord voor leesvaardigheid en woordenschat. Met behulp van kleursignaleringen kun je snel nagaan of leerlingen een functioneringsniveau hebben dat overeenkomt met hun eigen niveau of dat ze daaronder of daarboven presteren.

Zoeken op leerlingnaam			Leesvaardigheid			Woordenschat		
Voornaam	Achternaam	Niveauserie	Functioneringsniveau	Referentieniveau	Groei	Functioneringsniveau	Groei	Signaal
Albert	Horst, van der	gl/tl	bb-	<1F		gl/tl		
Boa	Horst, van der	gl/tl	bb+	1F		gl/tl		
Christina	Horst, van der	gl/tl	gl/tl-	1F		havo+		
Diederik	Horst, van der	gl/tl	gl/tl	1F		kb+		
Eveline	Horst, van der	gl/tl	vwo	2F		havo-		
Frits	Horst, van der	gl/tl	gl/tl+	1F		vwo+		
Georgina	Horst, van der	gl/tl	havo-	2F		havo+		
Henriëtte	Horst, van der	gl/tl	havo+	2F		bb-		
Istvan	Horst, van der	gl/tl	kb	1F		kb		
Joan	Horst, van der	gl/tl	bb-	<1F		bb-		
Karl	Horst, van der	gl/tl	bb-	<1F		bb-		

Om de leerlingen te selecteren die behoefte hebben aan extra hulp/uitdaging, kun je ze ordenen van zwak naar sterk presterend of andersom. Landelijk gezien krijgt het gros van de leerlingen een witte óf lichtgekleurde signalering. Dus je hoeft je niet meteen zorgen te maken als een leerling bijvoorbeeld lichtroze of lichtblauw scoort; dit komt in de benchmark veel voor. Een donkergekleurde signalering is daarentegen wel bijzonder. Het betekent dat leerlingen twee niveaus onder of boven hun eigen niveau functioneren. Dus bij het selecteren van leerlingen voor extra hulp/uitdaging, zou je je in eerste instantie tot deze leerlingen kunnen beperken.

Binnen een klas verwacht je dat het aantal leerlingen met een roze kleursignalering even groot is als het aantal leerlingen met een blauwe kleursignalering. Wanneer een bepaalde kleur op klasniveau overheerst (dat is bijvoorbeeld het geval als de helft van de klas licht- of donkerroze scoort) dan kun je overwegen om het lesaanbod aan te passen voor de klas als geheel.

Hoe zit het met de groei ten opzichte van de vorige meting?

Ga na of er bij de leerlingen die je hebt geselecteerd voor extra hulp/uitdaging sprake is van een afwijkende prestatie ten opzichte van vorige afnames of juist niet. Kijk daarvoor naar het snelheidsmetertje op de vakrapportage. Dit metertje geeft aan hoe leerlingen hebben gepresteerd ten opzichte van de vorige volgroets. Als leerlingen op hetzelfde niveau zijn gebleven, staat de wijzer van het metertje recht omhoog. De leerlingen zijn dan even hard gegroeid als de leerlingen uit de

benchmark. Hebben de leerlingen één of twee functioneringsniveaus lager gescoord ten opzichte van de vorige volgtoets, dan wijst het metertje links van het midden en als er sprake is van een toename in functioneringsniveau(s) dan wijst het metertje naar rechts. Je kunt de leerlingen ook ordenen van veel naar weinig groei of andersom.

Als leerlingen een donkerroze kleursignalering laten zien in combinatie met weinig groei, dan is dat reden te meer om ze te selecteren voor extra hulp/uitdaging.

Passen de resultaten bij je beeld van de leerling?

Bedenk of de resultaten in de vakrapportage passen bij de leerlingen gezien hun niveau, rapportcijfers en leer-werkhouding. Ga zo nodig met ze in gesprek om uit te sluiten dat resultaten vertekend zijn doordat er bijvoorbeeld te weinig tijd was voor de toetsafname of doordat leerlingen niet gemotiveerd waren voor het maken van de volgtoets. De motivatie van leerlingen kan worden vergroot door het inzetten van gratis mentorlessen die beschikbaar zijn op portal.cito.nl.

Meer inzicht met de domeinrapportage

In de domeinrapportage kun je zien welke aspecten van de leesvaardigheid (bijvoorbeeld 'hoofdonderwerp' of 'doel') in de toets worden bevestigd en met hoeveel opgaven. Daaronder staat het aantal goed beantwoorde opgaven per leerling per aspect. De domeinrapportage is per volgtoets verschillend en geeft inzicht in de samenstelling van de toets. De bevestigde aspecten zullen over het algemeen overeenkomen met wat behandeld wordt in de lesmethodes. Omdat de spreiding over de aspecten zo groot is, is het aantal opgaven per aspect meestal te klein om er conclusies aan te kunnen verbinden.

Toets		Klas		Vak				Niveaueversie	
Selectie		M2a		Nederlands				vmbo gt	
Zoeken op leerlingnaam		6	3	6	3	3	3	1	3
Voornaam	Achternaam	Bete	Info	VrbL	HfdG	HfdO	Doel	Smnv	VrbG
Albert	Horst, van der	2	1	2	2	2	1	0	0
Boa	Horst, van der	2	2	3	3	1	0	1	2
Christina	Horst, van der	2	3	2	2	2	2	0	3
Diederik	Horst, van der	3	3	4	2	2	1	1	1

Stap 2: Bepaal het taalprofiel en kies de lestips die daarbij passen

Met behulp van Leerling in beeld VO kun je drie taalprofielen onderscheiden. Leerlingen met een bepaald taalprofiel hebben een opvallende score voor Nederlands. Voor elk taalprofiel geven we lestips. Een deel van deze lestips is ook toepasbaar bij leerlingen die geen opvallende score hebben.

Taalprofiel 1

Wanneer leerlingen voor leesvaardigheid veel beter scoren dan voor woordenschat dan lijken deze leerlingen efficiënt gebruik te maken van compensatiestrategieën. Ze compenseren hun relatief beperkte woordenschat met een goede begripvaardigheid. Bij deze leerlingen is het van belang om hun woordenschat uit te breiden, want hiermee kan voorkomen worden dat het leesbegrip op termijn wordt gehinderd door een te beperkte woordenschat.

Zoeken op leerlingnaam			Leesvaardigheid			Woordenschat		
Voornaam	Achternaam	Niveaueversie	Functionerings-niveau	Referentie-niveau	Groei	Functionerings-niveau	Groei	
Sergio	García	gl/tl	gl/tl-	1F		bb+		

Een breed taalbeleid kan helpen bij het uitbreiden van de woordenschat. Meer informatie over taalbeleid vind je op specifieke webpagina's van de [SLO](#) en van [Lezen in het vmbo](#). Met behulp van het programma [Woordenaars](#) kunnen leerlingen hun woordenschat ook vergroten. Daarnaast zou je ervoor kunnen kiezen om de woordenschat te trainen met behulp van een digitaal oefenprogramma. Als het programma goed in elkaar zit, kun je daarmee voorkomen dat leerlingen tijd verspillen met het leren van woorden die ze al kennen. Ook kun je als docent inzetten op het aanleren van strategieën voor het afleiden van woordbetekenissen uit de context. In dit [Youtubefilmpje](#) wordt aan leerlingen uitgelegd hoe dit werkt. Ten slotte kunnen leerlingen hun woordenschat uitbreiden door te lezen, door Nederlandse [tv-programma's](#) te bekijken, of door het beluisteren van [podcasts](#).

Taalprofiel 2

Wanneer leerlingen voor leesvaardigheid zwak scoren, terwijl hun score voor woordenschat op of boven niveau is, dan zou het kunnen dat ze problemen hebben met leesbegrip. Ze lijken minder inzicht te hebben in de tekst dan je zou verwachten gezien hun woordkennis. Pas de algemene lestips toe, de lestips voor leesplezier en de lestips voor leesvaardigheid.

Zoeken op leerlingnaam			Leesvaardigheid			Woordenschat		
Voornaam	Achternaam	Niveaueversie	Functionerings-niveau	Referentie-niveau	Groei	Functionerings-niveau	Groei	
Victor	Horst, van der	gl/tl	bb-	<1F		havo+		

Taalprofiel 3

Wanneer leerlingen zowel voor leesvaardigheid als voor woordenschat twee niveaus onder het toetsniveau scoren, is er mogelijk sprake van taalzwakke leerlingen die baat hebben bij een intensief hulptraject. Dat betekent dat ze aan de reguliere lessen Nederlands niet voldoende hebben en in aanmerking komen voor extra ondersteuning. Voor deze leerlingen zijn alle lestips van toepassing, zowel de algemene als de specifieke. Maak een keuze uit de lestips om het overzichtelijk en behapbaar te houden.

Zoeken op leerlingnaam			Leesvaardigheid			Woordenschat		
Voornaam	Achternaam	Niveaueversie	Functionerings-niveau	Referentie-niveau	Groei	Functionerings-niveau	Groei	
Joey	Verstappen	gl/tl	bb-	<1F		bb		

Ten slotte

In een gemiddelde klas zal een groot deel van de leerlingen geen opvallend scorepatroon vertonen. Deze leerlingen hebben geen speciale aanpak nodig maar hebben wel baat bij aandacht voor de leesontwikkeling, zodat ze niet stil blijven staan. Dit kan door de algemene lestips toe te passen en die voor leesplezier.

Lage scores voor leesvaardigheid kunnen ook nog worden veroorzaakt door zaken die niets met bovenstaande taalprofielen te maken hebben. Een voorbeeld daarvan is een gebrekkige technische leesvaardigheid. Om na te gaan of het technisch leesniveau voldoende is, kun je een AVI-toets afnemen of na (laten) gaan hoe leerlingen gescoord hebben voor AVI in het primair onderwijs. Voor AVI geldt dat leerlingen die niveau AVI-Plus beheersen vlot en accuraat genoeg lezen om functioneel geletterd te zijn. Zij kunnen bijvoorbeeld de ondertitels op tv volgen.

Concentratieproblemen kunnen ook leiden tot lagere scores voor leesvaardigheid. Waarschijnlijk vermoed je al welke leerlingen in je klas concentratieproblemen hebben. Om hier meer zicht op te krijgen, kun je ze een bepaalde tijd vrij laten lezen in de les terwijl je observeert wie zich goed kan focussen en wie niet. Leesconcentratie kan onder andere worden bevorderd met behulp van de apps [Forest](#) en [Brain Focus](#).

Stap 3: Stel doelen en evalueer bij de volgende volgtoets of deze zijn behaald

Bepaal welke extra hulp/uitdaging je wilt aanbieden en wat je doelen zijn. Evalueer bij het volgende afnamemoment of je onderwijsaanbod voldoende is geweest en of de vooraf gestelde doelen zijn behaald. Je kunt doelen formuleren voor individuele leerlingen of groepjes leerlingen, voor klassen of zelfs op schoolniveau.

Zo zou je voor een groepje leerlingen dat extra hulp krijgt, als doel kunnen stellen dat de helft van het groepje bij de volgende volgtoets een functioneringsniveau hoger zou moeten scoren. In een klas waarin extra aandacht is voor leesvaardigheid, omdat de helft van de leerlingen onder niveau scoort, zou je bij het volgende meetmoment kunnen streven naar één derde zwakke scores. En als er een taalbeleid is ingevoerd nadat blijkt dat een hele havo of kb-afdeling net iets onder het landelijk gemiddelde scoort, dan zou het doel kunnen zijn om bij een volgende meting precies op het landelijk gemiddelde te scoren. Ons advies is om bij het formuleren van doelen te streven naar verbetering, maar tegelijkertijd de haalbaarheid niet uit het oog te verliezen. Het is bijvoorbeeld niet realistisch om in een jaar tijd van alle zwakke lezers, sterke lezers te maken.

Lestips voor docenten Nederlands

Algemene tips en valkuilen

Wat doe je met leerlingen in de eerste leerjaren van het VO die moeite hebben met leesvaardigheid? Hier is veel onderzoek naar gedaan. Het antwoord luidt telkens: laat ze meer lezen.

Deze zaken bevorderen de leesmotivatie van leerlingen:

	Autonomie	Laat leerlingen zelf keuzes maken bij lesactiviteiten.
	Verbondenheid	Laat leerlingen samenwerken met anderen. Praten over teksten geeft vaak meer inzicht.
	Persoonlijke interesses	Laat de leerlingen teksten lezen die aansluiten bij hun persoonlijke interesses.
	Beheersingsdoelen	Laat de leerlingen focussen op de eigen vorderingen en niet op die van anderen.

Als je de leesvaardigheid van leerlingen wilt verbeteren, kun je het beste kiezen voor een totaalaanpak. Zet verschillende principes in, niet los van elkaar maar in samenhang.

Daarbij kun je denken aan:

	Leesbeleid	Zorg voor afstemming van leesonderwijs binnen de sectie en de school.
	Integratie vaardigheden	Integreer lezen, schrijven en mondelinge taal.
	Effectieve uitleg	Leg uit hoe je tot een dieper begrip komt van de tekst (zie de lestips bij leesvaardigheid).
	Volgen en differentiëren	Peil regelmatig de leesvaardigheid van de leerlingen en pas je onderwijs daarop aan.

Niet alle leesonderwijs is even effectief. De volgende zaken dragen niet noemenswaardig bij aan het bevorderen van leesbegrip of zijn zelfs contraproductief.

	Volgtoetsen gebruiken als oefenmateriaal	Laat leerlingen niet oefenen met opgaven uit volgtoetsen. Sommige opgaven zijn bedoeld om na te gaan of leerlingen extra uitdaging aan kunnen. Deze hoeven niet door iedereen beheerst te worden.
	Focussen op leesaspecten	Spits de leestraining niet volledig toe op één aspect, bijvoorbeeld: het bepalen van de hoofdgedachte. Zaken die het begrip van een tekst lastig maken, zijn altijd tekstafhankelijk (bv. thematiek, woordgebruik etc.). Een leerling gericht laten oefenen met specifieke aspecten is daarom niet zinvol.
	Zelfstandig oefenen met leesvragen	Laat leerlingen niet continu zelfstandig tekstbegripvragen beantwoorden bij een standaardpakket aan teksten, ook al zijn die op hun niveau. Op deze manier wordt het lezen saai.

Leesplezier

Leerlingen die minstens een half uur per dag lezen voor hun plezier blijken over het algemeen een betere leesvaardigheid te hebben. Om leerlingen in hun vrije tijd aan het lezen te krijgen, is het van belang dat ze boeken kiezen die bij hen passen. Dat kan via de volgende sites:

- [Literatuurmuseum](#)
- [Jeugdbibliotheek](#)
- [Why I love this book](#)
- [Boekenzoeker](#)

Op de site van de jeugdbibliotheek staat ook een [niveautest](#) waarmee leerlingen kunnen bepalen welke boeken geschikt zijn voor hun leesniveau. Ook kun je een schrijver in je les uitnodigen voor extra inspiratie. Je kunt een schrijver boeken via de [Schrijverscentrale](#).

Daarnaast kun je lestijd inruimen voor vrij lezen in de klas. De verwachting is dat vrij lezen het plezier in lezen stimuleert, en daardoor ook het leesgedrag en de leesvaardigheid. Om leerlingen bij het vrij lezen te activeren, kun je gebruik maken van verwerkingsopdrachten. Gebruik bijvoorbeeld een vragenlijst om een gesprek over boeken op gang te brengen, bijvoorbeeld die van [Aidan Chambers](#) of [Tanja Janssen](#) (zie hoofdstuk 4 van haar artikel). De vragen helpen bij het maken van een samenvatting en bieden aanknopingspunten voor een gesprek of discussie. Meer informatie over vrij lezen vind je in: [Leeskilometers maken op school](#). Dit is een uitgave van het CPS met een leeslogboek, een interessevragenlijst en 58 verwerkingsopdrachten.

Voorlezen in de klas kan ook helpen om het leesplezier te bevorderen. Lees bijvoorbeeld een stuk tekst voor en stop bij een cliffhanger. Leerlingen worden hierdoor uitgedaagd om zelf het hele boek te gaan lezen. Kies een boek dat makkelijk beschikbaar is voor leerlingen (denk aan lezen via de mobiele telefoon), bijvoorbeeld via een [webpagina van de site Hebban](#). Via de [bibliotheek](#) kunnen leerlingen e-books lenen.

Leesvaardigheid

Naast inzetten op leesplezier, kun je ook een bepaalde lesaanpak kiezen om het leesbegrip van leerlingen te bevorderen. Je kunt bijvoorbeeld 'close reading' gebruiken als manier om leerlingen te helpen om een dieper begrip te krijgen van de tekst. In [Dieper duiken in een tekst](#) en in [Close Reading als uitkomst voor dieper tekstbegrip in het voortgezet onderwijs](#) wordt uitgelegd hoe je dit kunt aanpakken. Bij deze aanpak is het belangrijk om [rijke teksten](#) te gebruiken.

Overige lesaanpakken vind je via:

- [Samenwerkend lezen in het voortgezet onderwijs](#). Dit project biedt docenten concrete handvatten om de leesvaardigheid van leerlingen te trainen. In de methode zijn verschillende inzichten over effectief leesonderwijs samengebracht. Leerlingen lezen schoolteksten (bijvoorbeeld teksten uit lesboeken voor aardrijkskunde, geschiedenis, enz.) en werken daarbij samen in kleine groepen.
- [Praten over fictiefragmenten](#). Op deze website staat materiaal met fragmenten uit recente jeugd- en adolescentenromans die binnen een lesuur klassikaal te lezen en te bespreken zijn en met vragen die een open en verdiepend klassengesprek over de inhoud van de gelezen fragmenten kunnen bevorderen, wat het leesbegrip ten goede komt.
- [Staaltes](#). Dit zijn korte stukken tekst van allerlei verschillende tekstsoorten, ingedeeld naar onderwijsniveau. Hierbij hoort een aanpak bij waarmee leerlingen nauwkeurig leren lezen.

Leerling in beeld VO

Handreiking Nederlands

Zo helpt Leerling in beeld VO
docenten Nederlands

Cito

Amsterdamseweg 13
Postbus 1034
6801 MG Arnhem
T (026) 352 11 11
klantenservice@cito.nl
www.cito.nl

© Cito B.V. Arnhem (2024)